

ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΕ Η ΚΥΡΑ-ΒΑΣΙΛΙΚΗ

*Άρθρο Αρχιμ. Ανθίμου Κουκουρίδη, νυν Μητροπ. Αλεξανδρουπόλεως
Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «ΠΡΩΤΗ» στις 28/3/2003
και στο βιβλίο «Μελάνι και Θυμίαμα» (2004)*

Μιά συμφωνία σιωπής τῶν ἱστορικῶν στηριγμένη σὲ ἀρκετὲς ἐνοχὲς τῶν συγχρόνων τῆς, καλύπτουν ἐπιμελῶς τὸν βίον καὶ τὴν πολιτεία τῆς παράδοξης ἐκείνης γυναῖκας στὰ γόνατα τῆς ὁποίας ἀναπαύονταν καὶ μὲ τὶς θωπιεῖς τῆς ἤρεμοῦσε «ὁ τίγρης τῶν Ἰωαννίνων».

Εἶναι ἀμφίβολο ἂν ὑπῆρξε στὴν πραγματικότητα σύζυγος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλή ἢ κυρα-Βασιλική. Ἀναμφίβολο ὅμως εἶναι ὅτι ἡ κόρη τοῦ Κίτσου Κονταξῆ, προὔχοντα τῆς Πλεσιβίτσας, ὑπῆρξε ἡ τελευταία καὶ παντοδύναμη εὐνοουμένη τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων. Ἦταν σχεδὸν ἐλεύθερη στὸν γυναικωνίτη τοῦ Σεραγιοῦ. Εἶχε διατηρήσει τὴν θρησκεία τῆς καὶ μάλιστα ὅταν κάποτε οἱ ἄλλες γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ ἔπεισαν τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὴν Βασιλικὴ νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, ἐκείνη ντύθηκε στὰ μαῦρα, φόρεσε ἓνα σταυρὸ στὸ στήθος, παρουσιάστηκε στὸν γέρο Ἀλῆ καὶ μὲ παρρησία τοῦ εἶπε, ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς ἀνήκει στὸ Σωτῆρα Χριστό. Ὁ Ἀλῆς δὲν δυσκολεύτηκε νὰ τῆς ἐπιτρέψῃ νὰ λατρεύῃ τὸν Ἰησοῦ καὶ νὰ ἔχει εἰκονοστάσι στὸ δωμάτιό τῆς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἦτο ἀνεξιθρησκος καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ Κοράνι σεβόταν τὸν ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό. Μιά εὐλάβεια τὴν ὁποία ἐνέπνευσε καὶ ὑπέθαλπε ἡ κυρα-Βασιλικὴ καὶ τὸ χριστιανικὸ περιβάλλον τῆς στὰ Σεράγια τῶν Ἰωαννίνων.

Στὸ νησι τῆς λίμνης ὁ Ἀλῆς προαισθανόμενος τὸ τέλος τῆς παντοδυναμίας του, διέταξε τὸν ἔμπιστο φίλο του Θανάση Βάγια νὰ φονεύσῃ τὴν Βασιλικὴ μετὰ τὸ θάνατό του. Ἀλλ' ὁ Βάγιας δὲν τήρησε τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στὸ μελλοθάνατο τύραννο ἢ ἐπειδὴ φοβήθηκε ἢ λυπήθηκε ἢ δὲν πρόλαβε ἢ τὸ πιθανώτερο δὲν ἔστρεξε.

Μετὰ τὸ φόνο τοῦ Ἀλῆ ἢ κυρα-Βασιλική, ὁ Θανάσης Βάγιας καὶ ὁ ἀδελφός τῆς Σίμος Κονταξῆς ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Χουρσίτ καὶ τὸν Κιοσὲ-Μεχμέτ, μέσω Λαρίσης καὶ Θεσσαλονίκης στὴν ΚΠολη. Ἦταν Φεβρουάριος τοῦ 1822.

Ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία συνταράσσονταν τότε ἀπὸ τὴν τεράστια φήμη τῶν τόσο ζηλότυπα κρυμμένων θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, δεδομένης τῆς κινητῆς παρουσίας του, ἢ ὁποία τὸν χρόνο τῆς καταστροφῆς του ἔφτανε τὰ 500 ἑκατομμύρια γρόσια. Φαντάζεται δὲ ὁ καθ' ἓνας τὴν ἐκπληξὴ τῶν μεγιστάνων καὶ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Σουλτάνου στὴν Βασιλεύουσα ὅταν ἔμαθαν, ὅτι τάχα τὸ ποσὸ τῆς δημευθείσης παρουσίας τοῦ Ἀλῆ ἔφτασε τὰ 45 ἑκ. μόνο. Καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο, μόνο τὸ τέταρτο ἔφτασε στὴν Πόλη ὕστερα ἀπὸ ἀκατάσχετες καταχρήσεις καὶ ἀρπαγές. Ὅλοι στὸ

Δοβλέτι πιά ἤλπιζαν ὅτι θὰ μάθαιναν τὴν ἀλήθεια τῶν καταχρήσεων καὶ τῶν ἀρπαγῶν, ἀλλὰ καὶ τὴ θέση τῶν κρυμμένων θησαυρῶν ἀπὸ τὴν κυρα-Βασιλική. Ἐκείνη μόλις ἔφτασε στὴν Πόλη ἀποφάνθηκε ὅτι οὔτε τὸ ἑκατοστὸ τῆς ἀξίας τῶν θησαυρῶν εἶχε περισωθεῖ, γιὰ νὰ πείσει δὲ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν καταθέσεων της, πρόσθεσε ὅτι ἔλλειπε τὸ Μπέλ-Χαντζάρ, τὸ ὁποῖο ὁ Ἀλῆς ἔφερε μ' ἓνα ζευγάρι ἀσημένια πιστόλια πάντοτε στὴ μέση του. Τὸ Μπέλ-Χαντζάρ ἦταν δίστομο καὶ στὴν λαβὴ του εἶχε ἓνα μεγάλο διαμάντι τὸ ὁποῖο ὁ Ἀλῆς εἶχε ἀγοράσει μὲ ὑπέρογκη τιμὴ ἀπὸ τὸ βασιλᾶ τῆς Σουηδίας Γουσταῦ Ἀδόλφο. Τὸ χαντζάρι εἶχε κρατήσει ὁ Χουρσίτ πασᾶς, γεγονός πὸ ἔκανε ὀργισμένο τὸν Σουλτάνο νὰ τὸν καταδικάσει σὲ θάνατο. Μόλις τὸ ἔμαθε ὁ Χουρσίτ, βρισκόμενος στὴ Λάρισα, γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν ἀτιμωτικὸ θάνατο, πρόλαβε καὶ δηλητηριάσθηκε.

Ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἄνθιμος κατόρθωσε καὶ ἐλευθέρωσε τὴν κυρα-Βασιλική καὶ τοὺς συνοδοὺς της καὶ τοὺς ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασία καὶ τὴν ἐπιτήρηση τῶν Πατριαρχείων. *«Ἐφελκύσασα τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν ἀνακτορικὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαίαν εὐνοίαν καὶ προνοητικὴν διάθεσιν τοῦ ὑψηλοῦ Δοβλετίου, παρεδώθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὁποίων, ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ζήσασα εἴλκυσεν ἐπίσης τὴν ἐκτίμησιν καὶ συμπάθειαν τριῶν Πατριαρχῶν, διὰ τὸν χριστιανικὸν ζῆλον καὶ τὴν φρόνησίν της».* Αὐτὸ φυσικὰ, συνέβη ὅταν χάθηκε ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη κάθε ἐλπίδα νὰ ἀνευρεθοῦν οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Γιὰ ἄρκετὸ καιρὸ ἡ κυρα-Βασιλική ἔμεινε χωρὶς παρουσία καὶ τὸ Πατριαρχεῖο ἀνέλαβε ὅλα της τὰ ἔξοδα, ὑπέρογκα γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἀφοῦ ἔφτασαν στὰ δύο πρῶτα χρόνια τὰ 17.273 γρόσια. Ἀπὸ Πατριαρχικοὺς Κώδικες καὶ Ἐπιστολὰς τριῶν πατριαρχῶν, τοῦ Ἄνθιμου, τοῦ Χρυσάνθου καὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου, πληροφοροῦμεθα ὅτι τόσο οἱ πρωθιεράρχες ὅσο καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου ἀναφέρονται μὲ πολὺ σεβασμὸ καὶ εὐγένεια στὴν *«Κυρία Βασιλική»*, τὴν παράδοξη ἐκείνη γυναῖκα πὸ γιὰ πολλὰ χρόνια κρατοῦσε στὰ χέρια της τὶς τύχες ἑνὸς ὀλοκλήρου κόσμου καὶ μάλιστα ἑλληνικοῦ. Γιὰ τὴν *«εὐγενικὴ δέσποινα»*, *«ὑψηλὴ φιλοξενουμένη»* τοῦ Πατριαρχείου καὶ γιὰ τὶς ὑποθέσεις της, ἔξαπολύθηκαν τὰ ἐξῆς Πατριαρχικὰ Γράμματα:

α. Τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γαβριήλ, γιὰ νὰ ἐπιστατήσῃ *«εἰς ὅσα ἡ εὐγένειά της ἔγραφε περὶ τῶν ἰδίων καὶ ἀτομικῶν ὑποθέσεών της».*

β. Τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου συστατικὸ πρὸς τὸν μητροπολίτη Γρεβενῶν Ἄνθιμο ὑπὲρ τῆς Μαρίας, δούλης τῆς κυρα-Βασιλικῆς, *«γιὰ νὰ συντελέσῃ ὥστε ὁ μητροπολίτης Τρίκκης νὰ πληρώσῃ σ'αὐτὴν τὸ ἐκ δύο χιλιάδων χρέος του».*

γ. Τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προκρίτους τῶν χωριῶν Παρακαλάμου *«γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ ἐκεῖ κτήματα τοῦ κυρ-Σίμου, ἀδελφοῦ τῆς κυρα-Βασιλικῆς».*

δ. Τοῦ ἰδίου πατριάρχου πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς Ἐξαρχίας Γερομερίου Ἀγάπιο, γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση.

ε. Τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γαβριήλ καὶ τὸν ἐπίσκοπο Δρυϊνουπόλεως, γιὰ ὑποθέσεις τοῦ κυρ-Σίμου.

στ. Τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου πρὸς τὴν ἴδια τὴν κυρα-Βασιλική, ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἐξορία στὴν Προύσα, ὅπου τῆς ἔλεγε ὅτι ἐλπίζει καὶ προσεύχεται νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν «δεινὴ ὑπερρορία», τὴν ὀνομάζει «θυγατέρα περιπόθουτον», καὶ τῆς εὐχεται «ἐκ ψυχῆς διὰ ρημάτων στοργικῶν τὰς θερμότερας τῶν εὐχῶν».

Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συμπτώσεις τὸ γεγονός ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο τὴν φιλοξενούσε σὲ ἱστορικὰ «ὀσπίτια» τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶχαν πρὶν λίγα χρόνια συνδεθεῖ μὲ τὴν δράση τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὰ προάστειά της. Οὔτε ἀκόμα ὅτι διατηροῦσε στενὸ σύνδεσμο μὲ ἱστορικὰ πρόσωπα πού εἶχαν ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα. Τὰ παραπάνω βεβαιώνουν τὴν ἄποψη ὅτι ἡ κυρα-Βασιλικὴ δὲν ἦταν ξένη μὲ τὴν ἀρχικὴ κίνηση πού ἀνέμιξε τὸν τύραννο τῶν Ἰωαννίνων στὴν κίνηση τῶν Φιλικῶν καὶ στὴν ἐθνεγερσία.

Ἴσως νὰ κίνησε κάποιες ὑποψίες στὸ Δοβλέτι γι' αὐτὸ ξαφνικὰ χωρὶς νὰ ἀναφέρονται οἱ λόγοι, ἡ κυρα-Βασιλικὴ ἐξορίστηκε στὴν Προύσα, στὰ τέλη Μαρτίου 1828. Εἶχε προηγηθεῖ ἡ καταστροφὴ τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐκτόπισε ὅσους θεωροῦσε ὑπόπτους. Στὴν Προύσα ἦταν τότε ἐκτοπισμένες καὶ οἱ μεγάλες ἡγεμονικὲς οἰκογένειες Μαυρογέννους, Σούτσου, Καλλιμάχη κλπ. Ἀμέσως ἡ «εὐγενὴς Κυρία» ἔγινε ἀποδεκτὴ. Εἶναι ἄγνωστο τὸ τί μεσολάβησε καὶ ξαφνικὰ στὴν Προύσα ἔπαυσε νὰ δανεῖζεται ἀπὸ τὸ Φανάρι, ἐξόφλησε τὰ χρέη της τῶν προηγουμένων ἑπτὰ χρόνων, βρέθηκε μὲ σοβαρὴ περιουσία στὰ χέρια της κι ἀναφέρεται ὅτι ἄρχισε μάλιστα νὰ εὐεργετεῖ ναοὺς, μονές καὶ φτωχὲς χριστιανικὲς οἰκογένειες. Στους Κώδικες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Προύσης, ἀναφέρεται σὲ πολλὲς περιόδους τῆς στίς Μονὲς καὶ στὰ γύρω χωριά, «πάντοτε καλυμμένη, μὲ τὸ μαῦρο πέπλο της καὶ τὴν ἀπαστράπτουσα ἀπὸ καθαρότητα ἐσθήτα της». Γιὰ δεκαοκτῶ μῆνες διετέλεσε ἐξόριστη στὴν Προύσα καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1829, μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ἀνακαλέσει μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐξορίστους. Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου φαίνεται ὅτι τὸ Φανάρι συνετέλεσε σοβαρὰ σ' αὐτὴν τὴν ἀνάκληση:

Ἀγαθάγγελος ἐλέω Θεοῦ...

...Ἐπειδὴ κατ' αὐτὰς δεδώκαμεν ταπεινὸν ἡμῶν τακρίρι πρὸς τὸ πολυχρόνιον καὶ κραταιὸν δοβλέτι ἐξαιτητικὸν τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφῆς καὶ ἐπανακάμψεως ὑμῶν τῶν ἐν τῇ δεινῇ ταύτῃ ὑπερρορία, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἐφ', ἱκανοὺς χρόνους κατατρυχομένων, εἰσακουσθείσης τῆς δεήσεως ἡμῶν...

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χω εὐχέτης.
αὐθ' Ὀκτωβρίου δ'

Γιὰ τὴν κυρα-Βασιλικὴ ὁμῶς, δόθηκε ἡ ἐντολὴ νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἥπειρο.

Τὸ 1830 ἔφτασε στὴν Θεσσαλία. Ἀπὸ καλῶς νοουμένη ὑπερηφάνεια δὲν γύρισε στὰ Γιάννενα ἀλλὰ κατέβηκε στὸ Ναύπλιο καὶ ζήτησε τὴν προστασία τοῦ Κυβερνήτη Ἰωάννη Καπποδίστρια. Γιὰ τὴν ἐπίσκεψη αὐτὴ γράφτηκαν πολλὰ. Θεωρεῖται βέβαιο ὅτι στὸν Κυβερνήτη μίλησε γιὰ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἡ μετὰ ἀπὸ λίγο δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη, δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἀποδειχθεῖ τίποτε. Ἡ ἴδια ἐγκατέλειψε ἀμέσως τὸ Ναύπλιο καὶ κατέφυγε στὸ Μεσολόγγι, ὅπου γνώρισε τὸ μῖσος πολλῶν καὶ τὴν ἀντιπάθεια ἄλλων. Τελικὰ τὸ πανίσχυρο ἐκεῖνο πλάσμα κατέρρευσε ὅταν ἄρχισαν νὰ τὴν περιφρονοῦν καὶ οἱ συγγενεῖς της, πὺν μέχρι τώρα εἶχαν εὐεργετηθεῖ ἀπὸ ἐκείνη καὶ ζοῦσαν παρασιτικὰ στὴ σκιά της. Ἀπομονώθηκε καὶ ἄρχισε νὰ πίνει. Ἐλάχιστες ἑλληνίδες ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν, ἐπισκέπτονταν αὐτὴν πὺν κάποτε «πρόσταζε τὸν Βεζύρη» καὶ τώρα φοροῦσε «ράκη χρυσοπάρυφα» ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔβγαλε καὶ πούλησε τὰ τελευταῖα χρυσὰ κουμπιὰ γιὰ ν' ἀγοράσει τὰ τελευταῖα ποτήρια τῆς ρακῆς.

Πέθανε καὶ ἐτάφη στὸ Αἰτωλικὸ στὰ 1835.

Οἱ κατάσπαρτοι θρύλοι γι' αὐτὴν τὴν σιωπηλὴ καὶ παράδοξη γυναῖκα, δὲν θὰ κατορθώσουν ποτὲ νὰ διαμορφώσουν τὴν πραγματικὴ ἱστορικὴ προσωπικότητά της, μέσα στὴν ἀχλὺ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Τότε πὺν ἀπαιτεῖτο ψυχικὸ κόστος, γιὰ νὰ ζήσουν ὅσοι τύχαινε νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν ξεγνοιασιά τῆς ἀνωνυμίας τοῦ πλήθους.